

Odgovor Janeza Gradišnika Milošu Mikelnu, nelektoriran

Dragi Miloš,

lepo, da si se spomnil name in moje dolgoletno pisanje za boljše slovenščino. Čisto opustil tega še nisem, v tedniku Družina imam vsakih 14 dni sestavek »Za boljši jezik«. A to je seveda premalo, da bi imelo kaj več učinka.

Vendar k stvari! Naključje je hotelo, da sem ravno o pravilni in napačni rabi osebnih zaimkov v 80-ih letih precej napisal v svojem priročniku **Za lepo domačo besedo** (1985). Od tam lahko vzamem besedilo, ki dovolj zvesto orisuje tedanji položaj.

Medtem pa je dr. Jože Toporišič izdal (1976) svojo Slovensko slovnico. O stvari, ki nas tu zanima, je na moje presenečenje in začudenje v preglednici osebnih zaimkov za 3. osebo množine zapisal kot »naglasno« obliko *njih* in kot naslonsko (= nenaglašeno) *jih*, torej povsem drugače od tedaj veljavne Slovnice štirih (in že pred njo Breznikove Slovnice.) Ugibal sem, kaj se je zgodilo, da je mladi znanstvenik zavrgel to, kar je veljalo za pravilno njegovim predhodnikom, namesto tega pa ponudil oblike, ki nam drugim veljajo za napačne. Mogoča sta se mi zdela dva odgovora: ali ima dr. Toporišič take oblike iz svojega domačega govora, ali pa je »nova raba« (*njih*) tako močno vplivala nanj, da jo je ustoličil kot pravilno.

Seveda sem to rešitev grajal v enem svojih jezikovnih sestavkov (besedila nimam ohranjenega, lahko pa tu ponovim, kar sem o tem vprašanju napisal v prej omenjenem jezikovnem priročniku:

Množinske oblike ONI, ONE, ONA – Šibka točka današnje rabe slovenskih osebnih zaimkov je nedvomno **množinski tožilnik za 3. osebo**, torej od oblik *oni, one, ona*. Ta sklon se glasi *nje*

v poudarjeni in *jih* v nepoudarjeni obliki: *Njé sem spoznal že lani, njega šele letos. Videl sem jih ob jezeru.* Za enozložnimi predlogi uporabljamo *nepoudarjeno obliko nje* in jo s predlogom povezujemo v celoto, v kateri je naglas vedno na predlogu: *nánje, zánje, prédnje, médnje, pódnje, čéznje, óbnje. Nanje se ne moreš zanesti. Z lahkoto je skočil čeznje. Ali se bomo spravili nadnje? Skrivaj se je vrnila mednje.*

Tam od srede 60. let se je začela v slovenščini širiti napačna raba, ki je gotovo prišla iz srbohrvaščine, saj se tam 4. sklon glasi »njih«, in ta »njih« nam je spodrinil »nje« in »njé«.

Kaj se je s tem zgodilo? Ker je »njih« spodrinil *njé*, sploh ni več ločevanja med poudarjenimi in nepoudarjenimi oblikami, vse je enako: »za njih«. Nepoudarjena bi se morala namreč zložiti iz *za nje* v *zánje*, če pa je na voljo samó »njih«, seveda ne bo nastal »zanjih«. Družboslovec potem zapiše: »češ da je to karakteristično za njih in za dežele t. im. realnega socializma«, ugleden časnikar pa »Avtorji terjajo, da bi ob podeljevanju nagrade tudi njih vprašali za mnenje«. Prvič bi moralo biti *zánje*, drugič *njé*, zdaj pa je vse enako: »njih«.

Kako ne bi potem tako pisali drugi, ki o pisanju sploh ne premišljajo! Tako beremo: »Kršitelji so morali plačati mandatne kazni, zoper njih se je začel postopek.« V Delu je bil takle stavek: »Skoraj vsi pa v njih vpletajo podražitev bencina.« Tu se vidi dvoumnost nove rabe, saj se zdi, da ta »v njih« odgovarja na vprašanje *kje, v kom ali čem*, in ne na vprašanje *kam, v koga ali kaj*, kakor je bilo mišljeno. Pravilna slovenska raba nam omogoča jasno razločevanje med skloni, napačna to zabrisuje in siromaši naše izražanje.

Kakor kaže pogled v starejše slovnice, je bila tudi slovenska raba nekoč neustaljena (če so jo slovničarji prav zapisovali). Potem pa so se stvari razčistile in novejše slovnice (Breznik, Slovnica štirih, Kacin-Jevnikar) imajo ta sklon vse enako: poudarjeni *njé* in nepoudarjeni *jih*. Toporišič je imel v 1. izdaji svoje slovnice v preglednici kot »naglasno« obliko *njih* in kot naslonsko /=nenaglašeno/ *jih*.

Ne vem, koliko je kritično pisanje učinkovalo, vsekakor pa je dr. Toporišič opazil, da je njegova preglednica, če že ne napačna, vsaj pomanjkljiva, saj nima naglašene oblike »nje«. Zanj pa v preglednici ni bilo dovolj prostora. Sila kola lomi, profesor si je pomagal tako, da je v 2. izdaji Slovnice (1984) zadaj za obliko *njih* dodal še é (namesto da bi bil *njih* sploh zamenjal z njé). Ta é je bil tam pač namesto besedice *njé*.

Leta 2000 je izšla še četrta izdaja Toporišičeve Slovnice, tam je bilo v preglednici prostora dovolj, in tako tam na koncu stolpca za tožilnik v lepi slogi stojita *njih* in *njé*. Kdor hoče, torej lahko za tožilnik uporablja obliko *njih* in se sklicuje, da je navedena v Toporišičevi Slovnici. Drugi pa lahko vztrajamo pri obliki *njé*, ki je tudi tam. Tako zdaj vidimo, da lektorica nikakor ni ravnala prav, ko je Mikelnu *njé* popravila v *njih*, saj sta obliki tudi po Toporišičevi slovnici enakovredni. Množinski skloni osebnih zaimkov so v četrti izdaji te slovnice takšni:

I	R	D	T	M	O
óni	njih	njim	njih/-njé	njih	njími

Po Toporišičevi volji imamo torej v zdaj veljavni slovnici za tožilnik množinskega sklona osebnega zaimka tudi obliko »njih«, ki marsikomu velja za napačno. Mogoče pa si avtor pred peto izdajo Slovnice premisli in se povrne k obliki, ki so jo imeli za pravilno njegovi predhodniki.